

Ірина ЧИКАРЕНКО

доктор наук з державного управління, доцент, начальник управління з навчальної та методичної роботи ДРІДУ НАДУ

Олексій ЧИКАРЕНКО

кандидат наук з державного управління, доцент, начальник відділу інформаційних технологій

СДПІ з обслуговування великих платників у м. Дніпропетровську Міжрегіонального головного управління Державної фіскальної служби

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Становлення України як суверенної демократичної держави, підвищення рівня свідомості, політичної та інформаційної культури населення країни вимагають розширення форм безпосередньої демократії задля забезпечення реального волевиявлення народу, встановлення атмосфери прозорості та відкритості діяльності органів публічної влади з одночасним посиленням громадського контролю за її діями, вирішення стратегічних проблем розвитку держави й суспільства в цілому.

Сьогодні зазначені питання є надзвичайно актуальними – в умовах реформування системи публічного управління України та адаптації її до стандартів Європейського Союзу особлива увага приділяється необхідності підвищення результативності та ефективності діяльності працівників органів державного управління та органів місцевого самоврядування, яка має базуватися на оновлених конституційних засадах організації влади в Україні та сприяти вирішенню суто прагматичної проблеми орієнтації влади на людину, утвердженню та забезпеченню її прав. У цьому контексті особливої уваги набувають питання запровадження технологій електронної демократії та електронного урядування, які, як свідчить передовий зарубіжний досвід, є передумовою формування економіки знань та інформаційного суспільства, до якого прагне весь сучасний світ.

Саме знанням та інноваціям відводиться і визначальне місце на шляху формування інформаційного суспільства – суспільства, заснованого на інформації, досвіді та знаннях. У законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537-V [1] зазначалося, що інформаційне суспільство – це орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя.

У цьому контексті слід зазначити, що електронна демократія є однією з базових основ формування інформаційного суспільства. Запровадження інструментів електронної демократії, використання інформаційно-комунікаційних технологій і сервісів, формування інформаційної

інфраструктури розширює можливості розвитку й посилення демократичних інститутів, забезпечує участь громадян у суспільній і політичній діяльності, що є надзвичайно важливим у сучасних умовах децентралізації та реформування місцевого самоврядування.

Мета електронної демократії полягає у створенні так званого фундаменту для участі кожної людини, кожного громадянина у прийнятті державно-управлінських рішень, розширення можливостей кожного громадянина, посилення його впливу на формування і реалізацію державної політики, вирішення питань місцевого значення, посилення прозорості та відкритості діяльності органів влади та органів місцевого самоврядування, забезпечення підзвітності громадянам, проведення ефективного громадського моніторингу та контролю.

Відомо, що в інформаційному суспільстві великого значення набувають комунікативні можливості та ресурси органів державної влади й управління, політичних партій, рухів, конкретних політиків, їх здатність до ефективної комунікації як цілеспрямованої інформаційної взаємодії з суспільством або електоратом, формування або корегування суспільної думки [2]. Тому останнім часом у науковому середовищі особливої актуальності набувають не тільки питання визначення проблем і перспектив розвитку електронної демократії в Україні, здійснення аналізу відповідного нормативно-правового середовища, адаптації зарубіжного досвіду та кращих практик реалізації самої концепції електронної демократії, а й головне – питання формування та обґрунтування відповідного інструментарію для запровадження електронної демократії на основі визначених комунікативних можливостей та ресурсів.

Поняття інструментарію або «інструменту електронної демократії» є достатньо широким за своїм змістом, та динамічним у своєму розвитку. Як зазначено у праці [3], можна спробувати скласти перелік інструментів електронної демократії, що використовуються у світі, але чи є в цьому сенс? Проте, автор [3] ще раз підкреслює роль таких інструментів електронної демократії, як індивідуальне електронне звернення, е-скарга, е-пропозиція (зауваження), е-клопотання (заява), е-петиція, колективне е-звернення, е-ініціатива, е-консультація, е-обговорення, е-нарада, е-опитування, е-анкетування, е-голосування, е-референдум, е-плебісцит, е-вибори, е-парламент, е-законотворення, е-правосуддя, е-медіація.

На основі ефективного використання зазначеного інструментарію, електронна демократія забезпечує можливість кожного громадянина брати участь у формуванні і реалізації державної політики, ухваленні рішень органами влади, використовуючи при цьому інформаційну технологію для двостороннього інтерактивного зв'язку між органами влади і громадянами. Разом із тим слід зауважити, що електронна демократія не є альтернативою представницькій демократії, вона сприяє розвитку у цілому, її ресурсні можливості повинні активно використовуватись для прискорення процесів демократизації в країні, розширення спектра взаємодії між громадянами та владними інституціями, формування належного зворотного зв'язку, забезпечення прозорості та зрозумілості управлінських рішень для населення.

Як зазначає автор праці [4], сьогодні традиційні засоби здійснення демократії все частіше піддаються критиці через їх недоліки, серед яких слід виділити, зокрема, такі: слабкий вплив громадян на прийняття рішень, реалізацію політичної програми партії влади чи коаліційного уряду, залежність вибору громадян від маніпуляційних можливостей виборчих технологій, можливість дискримінації меншості більшістю тощо. Стійка ж демократія вимагає міцних діалогових зв'язків між державою і громадянським суспільством, урядом і керуванням, і саме новітні інформаційно-комунікаційні технології відкривають нові перспективи національної та локальної державної політики, взаємодіючи з громадянами за допомогою Інтернету, електронної пошти тощо [4].

Поняття «електронна демократія» (e-democracy) тісно пов'язане з поняттям «електронне урядування» (e-government). Якщо метою електронної демократії є розширення можливостей участі кожного громадянина у формуванні та реалізації політики через використання інформаційно-комунікаційних технологій, то електронне урядування означає підвищення оперативності та зручності доступу до адміністративних та інших публічних послуг з «будь-якого місця» і в «будь-який час». Таким чином, вони стосуються реалізації інтересів принципово різних суб'єктів влади – особистості та громадянина і держави. Проте, і досі дискусійною є думка про те, яке ж явище є більш масштабним: електронна демократія чи електронне урядування. На наш погляд, передумови для формування електронної демократії створює саме впровадження останнього, оскільки дає поштовх для використання можливостей інформаційних технологій на будь-якому управлінському рівні. Тобто, впровадження електронного урядування забезпечує умови для розвитку електронної демократії. І навпаки, е-урядування не може існувати без електронної демократії. Водночас, умовою для запровадження та належного функціонування цих явищ є наявність демократичного суспільства та правової держави, а також реалізація адекватної інформаційної політики.

Як зазначалося вище, з розвитком електронної демократії та електронного урядування пов'язане не тільки формування інформаційного суспільства, а й формування економіки знань, яка базується на нових знаннях, що мають інформаційну основу і втілюються в інновації. Автори монографії [5] визначають економіку знань як категорію, пов'язану з розвитком інформаційно-комунікаційних мереж, які, у свою чергу, є своєрідним «каталізатором» нових знань як науково-технічного, так і гуманітарного наповнення, необхідних для культурного і духовного збагачення світу.

У праці [2] зазначено, що інформаційний спосіб життя потребує соціально активної особистості. Соціальна активність громадян, їх «можливість безпосередньо приймати участь у формуванні офіційної позиції, формулюванні відповідної правової бази, у здійсненні реального контролю над процесами перетворення рішень у життя фактично порушує монополію еліт на вирішення всіх важливих питань, що пов'язані з життєдіяльністю суспільства» [2]. У цьому контексті, слід зазначити, що електронна демократія, яка забезпечує прозорість всіх владних процедур, водночас запобігає «корпоративній

домовленості, застосуванню подвійних стандартів та інших маніпуляцій із законом» [2].

Слід зазначити, що процес налагодження та адаптації до вітчизняних умов новітніх інформаційних технологій і сервісів, необхідних для запровадження електронної демократії (електронного урядування), є достатньо складним, проте результати реалізації цього процесу мають змінити не тільки відношення до громадян до неї, а й сам спосіб здійснення інформаційної політики, що, у свою чергу, сприятиме інноваційному розвитку країни, формуванню економіки знань та інформаційного суспільства, до якого прагне весь сучасний світ.

Список використаних джерел

1. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : закон України від 09.01.2007 р. № 537-V // Відом. Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.

2. Чорна Н. В. Тенденції розвитку політичної комунікації в інформаційному суспільстві / Чорна Н. В., Авксентьєва Т. Г. – Х. : Харківський нац. ун-т радіоелектроніки. – Режим доступу : <http://ua.convdocs.org/docs/index-143868.html>.

3. Інструменти електронної демократії: світовий досвід. – Режим доступу : <https://digitle.wordpress.com/2016/11/30/9879247>.

4. Міносян А. С. Електронна демократія в сучасному світі: досягнення та проблеми [Електронний ресурс] / А. С. Міносян, Н. В. Чорна, І. П. Коршенова. – Режим доступу : <http://www.stattionline.org.ua/index.php/pravo/62/8624-elektronna-demokratiya-v-suchasnomu-sviti-dosyagnennya-ta-problemi.html>.

5. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України : монографія / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Х. : Константа, 2006. – 272 с.